

Н. Горбенко,
аспірант

Науково-дослідного інституту публічного права

ПРАВОЗДАТНІСТЬ МЕДІАТОРІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ, ЩО ЗАЛУЧАЮТЬСЯ ДО ВИРІШЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ТА ПРИВАТНИХ СПОРІВ

Постановка проблеми. З розвитком України як правової держави відбувається формування культури мирного врегулювання спорів та поширення практики звернення до процедури медіації. Водночас медіатор, як суб'єкт забезпечення процедури медіації, наділений комплексом прав та обов'язків, що активізується з моменту набуття ним правосуб'єктності. В Україні хоч і закріплено базові складові елементи правового статусу медіатора та створено нормативно-правову основу здійснення ним діяльності, однак не з'ясовані питання правосуб'єктності медіатора, обсягу критеріїв визнання його правоздатності, дієздатності, деліктоздатності та умов їх настання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про те, що на тепер в Україні набувають актуальності дослідження питань щодо інституту правосуб'єктності медіатора свідчать публікації у науковій літературі, передусім у вітчизняній. Загальні питання правового статусу та правосуб'єктності розглядали у своїх наукових працях С. Бобровнік, Т. Грекул-Ковалик, В. Костюк, Н. Оніщенко, П. Рабінович, В.А. Січевлюк, О. Скакун, Н. Якимчук тощо. Положення їх досліджень склали підґрунтя для проведення досліджень правового статусу медіатора в Україні такими вченими, як Р. Гордієнко, Є. Єрьоменко, Н. Ковалко, Н. Мазаракі, О.С. Можайкіна, Г. Огречук, М. Поліщук, Л. Романадзе тощо.

Варто однак зауважити, що комплексного та ґрунтовного аналізу правосуб'єктності медіатора в Україні не проведено.

Зважаючи на прийняття Закону України «Про медіацію» та внесення обумовлених ним змін до інших законів, зокрема Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України тощо, відкритими для обговорення стали питання щодо складових правосуб'єктності медіатора, такої її складової як правоздатність та моменту її настання.

Мета статті – проаналізувати теоретичні та нормативно-правові положення професійної процесуальної правоздатності медіаторів як суб'єктів, що залучаються до вирішення приватних та публічних спорів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Медіація є одним із способів позасудового врегулювання спору, для проведення якого залучається спеціальний суб'єкт – медіатор, правовий статус якого врегульовано передусім Законом України від 16.11.2021 № 1875-IX «Про медіацію» (далі – Закон № 1875) [1], в якому закріплено ряд вимог до визнання його загальної та спеціальної правосуб'єктності. У ст. 1 Закону № 1875 медіація визначена як «позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню

або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів» [1].

У теорії права під правосуб'єктністю розуміють передбачену нормами права здатність (можливість) особи бути суб'єктом (учасником) правовідносин, здійснювати суб'єктивні права і юридичні обов'язки [2, с. 403]. Складовими елементами правосуб'єктності є: 1) правоздатність – передбачена нормами права здатність особи мати суб'єктивні права і виконувати юридичні обов'язки; 2) дієздатність – передбачена нормами права здатність особи самостійно, своїми усвідомленими діями (бездіяльністю) здійснювати (використовувати, виконувати, припиняти) суб'єктивні права і юридичні обов'язки; 3) деліктоздатність – здатність нести відповідальність за вчинені правопорушення [2, с. 403–405]. Водночас правосуб'єктність медіатора, з огляду на запропонований М. Шпаком підхід [3, с. 11–12], можна поділити на: загальну, яка наявна у медіатора на всіх стадіях процедури медіації незалежно від спору, на вирішення якого вона спрямована, та спеціальну, що характерна тільки для конкретних видів спорів.

Медіатором відповідно до ст. 1 Закону № 1875 є «спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію» [1]. Загальна правосуб'єктність медіатора ґрунтується на нормах Закону № 1875, в преамбулі якого зазначено, що він визначає зокрема принципи медіації, статус медіатора та вимоги до його підготовки. Медіатор, згідно з п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону № 1875 це «спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію». Законодавство про медіацію ґрунтується на Конституції України та складається з Закону № 1875 та інших нормативно-правових актів (ч. 1 ст. 2 Закону № 1875). Зокрема, серед них центральний – Закон України від 17.01.2019

№ 2671-VIII «Про соціальні послуги» (далі – Закон № 2671), в якому зазначено, що принципи медіації та статус медіатора регулюються Законом України «Про медіацію», а надання соціальної послуги з медіації Законом № 2671 [4]. Медіація відповідно до п. 18 ч. 6 ст. 16 Закону України «Про соціальні послуги» належить до числа базових видів соціальних послуг.

Набуття правоздатності медіатора є першим етапом формування його правосуб'єктності. Її виникнення обумовлене появою у особи компетентностей медіатора в результаті проходження базової підготовки, підтвердженої відповідним свідоцтвом, яка свідчить про потенційну готовність особи до самостійного виконання правових функцій медіатора.

Загальна правоздатність медіатора виникає у фізичної особи виключно при відповідності її наступним критеріям:

1) не має судимості, не визнана недієздатною особою і її цивільна дієздатність не обмежена (ч. 2 ст. 9 Закону № 1875) [1];

2) отримала базову підготовку, медіатора в Україні або за кордоном (ч. 1 ст. 9 Закону № 1875) [1]. Базова освіта визнається достатньою, якщо вона одержана: а) за кордоном або в Україні до набрання чинності Законом № 1875 особами, які пройшли навчання базовим навичкам медіатора (медіації) обсягом не менше 48 годин, що підтверджується відповідними сертифікатами (п. 2 Розділу IV Закону № 1875) [1]; б) в Україні після набрання чинності Законом № 1875 особами відповідно до ст. 10 Закону України «Про медіацію», зокрема базова підготовка медіатора була здійснена одним із суб'єктів освітньої діяльності (за навчальною програмою обсягом (тривалістю) не менше 90 годин навчання, з яких не менше 45 годин мають бути спрямовані на практичне навчання) [1];

3) одержала відповідний сертифікат про проходження обов'язкової

базової та/або спеціалізованої підготовки, виданий суб'єктом освітньої діяльності, який здійснив відповідну підготовку, а також документ, в якому зазначено перелік компонентів програми навчання і набутих компетентностей (ч. 5 ст. 10 Закону № 1875), у якому зазначаються: «прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) особи, яка проходила підготовку; найменування суб'єкта освітньої діяльності, що здійснив підготовку; кількість годин навчання, у тому числі практичного навчання; назва курсу підготовки; дата проведення підготовки; номер та дата видачі сертифіката» (ч. 4 ст. 10 Закону № 1875), а також інші відомості, визначені суб'єктом освітньої діяльності, що здійснив підготовку [1]. Додатково до сертифіката, що підтверджує проходження базової та/або спеціалізованої підготовки медіатора, має бути додано документ, в якому міститься перелік компонентів програми навчання і набутих компетентностей (ч. 5 ст. 10 Закону № 1875) [1];

4) внесена до реєстру випускників суб'єкта освітньої діяльності, який здійснив базову підготовку такого медіатора (ч. 6 ст. 10 Закону № 1875) [1].

Набуття загальної процесуальної правосдатності медіатора є першим етапом формування його правосуб'єктності як індивідуального суб'єкта діяльності чи правосуб'єктності організації – суб'єкта забезпечення здійснення медіації, найманім працівником якої є такий медіатор. Такий факт дає можливість медіатору набути дієздатність, момент виникнення якої обумовлений фактом реєстрації медіатора (суб'єкта забезпечення проведення медіації) у Реєстрі надавачів та отримувачів соціальних послуг як надавача соціальної послуги медіації відповідно до ст. 15 Закону України «Про соціальні послуги» [4].

Спеціальна ж правосдатність виникає у медіатора, який вже володіє загальною правосдатністю

і є дієздатним, однак має намір набути певну вузьку спеціалізацію у зв'язку з обранням ним окремого напрямку його діяльності із забезпечення проведення процедури медіації щодо спорів, що виникають в окремій сфері суспільних відносин. Спеціальна правосдатність медіатора виникає у разі його відповідності наступним критеріям:

1) наявність за потреби спеціалізованої підготовки відповідно до програм навчання, які розробляються суб'єктами освітньої діяльності (ч. 3, 4 ст. 10 Закону № 1875) [1], зокрема, якщо йдеться про приватно-правову сферу, то підготовка спрямована на набуття компетенцій з проведення сімейної медіації, бізнес медіації, медіації в трудових, корпоративних спорах тощо, а якщо йдеться про публічну сферу, то з проведення медіації у сфері відновного правосуддя, що відбувається на стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України, медіації в адміністративних, фінансових, податкових, митних спорах тощо;

2) одержання сертифікату, що підтверджує проходження спеціалізованої підготовки медіатора, до якого можуть бути включені й інші відомості, визначені суб'єктом освітньої діяльності, що здійснив підготовку (ч. 4 ст. 10 Закону № 1875) [1];

3) внесення до реєстру випускників суб'єкта освітньої діяльності, який здійснив спеціалізовану підготовку такого медіатора (ч. 6 ст. 10 Закону № 1875) [1];

4) відповідність медіатора додатковим вимогам, які можуть встановлювати органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності та підпорядкування, об'єднання медіаторів та суб'єкти, що забезпечують проведення медіації, громадські об'єднання та сторони медіації, які вони можуть встановлювати щодо медіаторів, яких вони залучають або послугами яких

користуються, зокрема стосовно наявності спеціальної підготовки, віку, освіти, практичного досвіду тощо (ч. 3, 4 ст. 9 Закону № 1875) [1].

Спеціалізація окремих напрямів медіації зумовлена передусім вимогами, що містяться у положеннях окремих законів. Так, у Законі України «Про безоплатну правову допомогу» медіація окреслена як процедура, забезпечення доступу особи на яку покладається механізм безоплатної первинної правової допомоги (ч. 2 ст. 7) [5]. Власне саме явище медіації у вказаному Законі не визначається. Однак окремі вимоги, що висуваються до медіаторів закріплені у Порядку проведення конкурсного відбору медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги, затвердженому наказом Мін'юсту від 28.11.2022 № 5298/5 [6]. Так, в главі IV вказаного Порядку, серед додаткових вимог, що висуваються до медіаторів, відповідно до яких вони можуть бути допущені до конкурсного відбору медіаторів, що залучаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги, зазначені, зокрема, наступні: 1) наявність вищої освіти (серед документів які подаються конкурсній комісії – копія диплома про вищу освіту); 2) наявність двох рекомендаційних листів від медіатора та/або об'єднання медіаторів, та/або суб'єкта забезпечення проведення медіації, та/або клієнтів; 3) подання мотиваційного листа з описом готовності надавати послуги з медіації суб'єктам права на безоплатну правову допомогу; 4) відсутність рішення про притягнення медіатора до відповідальності за недотримання норм професійної етики; 5) проходження дистанційного курсу, що належить пройти медіатору до початку першого етапу конкурсного відбору, доступ до якого забезпечує Координаційний центр з надання правової допомоги; 6) проходження конкурсу, в процесі якого відбувається оцінювання меді-

атора за рядом критеріїв (мотивація, комунікабельність, емоційна врівноваженість, уміння представляти ситуаційні приклади досвіду ведення переговорів, компетенції медіатора тощо) по п'ятибальній системі [6]. За результатами проведення конкурсу Координаційним центром з надання правової допомоги медіатори включаються до Реєстру медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги [6], і з ними може бути укладено договір про надання послуг з медіації, після підтвердження спеціалізації медіатора для надання послуг з медіації, проведення якої забезпечують центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги [7].

Наприклад, Правилами медіації Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України (ІСАС) передбачено, що Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України (МКАС) як самостійна постійно діюча установа здійснює функції суб'єкта, що забезпечує проведення медіації відповідно до Закону України «Про медіацію» та Правил медіації Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України (далі – Правила медіації МКАС) [8]. Вимоги до медіаторів, які включаються до Реєстру медіаторів МКАС закріплені в статті 6 Правил медіації МКАС, серед яких до спеціальних (особливих) можна віднести наявність у медіатора спеціальної підготовки у галузі вирішення спорів, віднесених до компетенції МКАС, володіння необхідними спеціальними знаннями та досвідом, а також відповідність високим морально-етичним вимогам [8].

Для розуміння вимог до медіаторів, що висувають об'єднання медіаторів, наведемо приклад Асоціації сімейних медіаторів України (ГО «АСМУ»), якою схвалено Засади навчання базовим навичкам сімейного медіатора [9], що розроблені на

основі та в розвиток Основних засад навчання базовим навичкам медіатора [10] з метою окреслення типових вимог до спеціалізованого навчання медіаторів задля набуття специфічних навичок сімейного медіатора з ряду питань сімейних відносин та забезпечення належної якості надання ними послуг сімейної медіації. Вказані Засади навчання базовим навичкам сімейного медіатора, затверджені Рішенням Правління ГО «АСМУ» від 03.06.2020 року (протокол № 14) [9]. Виконання та дотримання її положень є обов'язком всіх членів ГО «АСМУ» та членів тих організацій та об'єднань медіаторів, що їх визнають. В засадах закріплено, що «Рекомендована тривалість повної навчальної програми БНСМ становить 48 годин (для закладів вищої освіти – 64 аудиторних години при тривалості аудиторних годин в 45 хвилин), з яких не менше 75% – практичне навчання» (п. 3.4) [9]. Отже, першою особливістю вимогою членства в АСМУ та включення до Реєстру є проходження медіаторами вказаної підготовки, а другою – одержання сертифікату, який засвідчує про завершення навчання та одержання належного рівня здобутих компетентностей (п. 3.1 Зasad) [9]. Крім того, третьою вимогою є включення медіатора до Асоціації сімейних медіаторів України як її члена (перелік членів відіграє роль відкритого реєстру) [11].

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону № 1875 законодавством можуть передбачатися особливості проведення медіації в окремих категоріях конфліктів (спорах) [1], які зокрема можуть стосуватися і вимог до компетентності чи інших важливих критеріїв, яким повинні відповідати медіатори, які залучаються до проведення медіації у спорах, що мають загальносуспільний, публічний інтерес, зокрема в таких сферах як податкові, митні, бюджетні спори та інші спори, що виникають між суб'єктами публічно-правових відносин.

Відповідно до ст. 14 Закону № 1875 об'єднання медіаторів та суб'єкти, що забезпечують проведення медіації, ведуть власні «неурядові» реєстри медіаторів з дотриманням вимог закону щодо збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу [1], розміщені у відкритому доступі в мережі Інтернет, що включають в себе інформацію про медіаторів, визначену в ч. 2 ст. 14 Закону України «Про медіацію», а також інші відомості, визначені об'єднанням медіаторів чи суб'єктом, що забезпечує проведення медіації [1]. Медіатор одночасно може бути внесений до декількох таких реєстрів.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що у фізичних осіб виникає загальна правоздатність медіатора за умови відповідності їх ряду критеріїв (відсутність судимості чи визнання недієздатною особою, цивільна дієздатність особи не обмежена, проходження базової підготовки медіатора, одержання відповідного сертифікату, внесення до реєстру випускників суб'єкта освітньої діяльності, який здійснив базову підготовку такого медіатора), а з моменту їх внесення до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг як надавача соціальної послуги медіації, інших спеціальних реєстрів виникає їх дієздатність. Спеціальна правоздатність медіаторів із забезпечення проведення процедури медіації щодо спорів, що виникають у окремих чітко визначених сферах суспільних відносин виникає в силу закону, в разі їх відповідності критеріям, які можна поділити на узагальнені (наявність спеціалізованої підготовки, одержання відповідного сертифікату, внесення до реєстру випускників спеціалізованої підготовки) та особливі (відповідність медіатора додатковим вимогам, які можуть передбачатися законодавством, яке закріплює особливості проведення медіації в окремих категоріях конфліктів (спорів),

або встановлені органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями медіаторів, суб'єктами, що забезпечують проведення медіації, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності та підпорядкування, громадськими об'єднаннями). Кожне з об'єднань медіаторів може встановлювати підвищені вимоги до їх членів щодо наявності у них спеціальної підготовки, віку, освіти, практичного досвіду тощо, спрямовані на забезпечення якості проведення процедури медіації, однак вони не можуть мати дискримінаційний характер. Проблемним залишається питання щодо видів та правового статусу суб'єктів забезпечення проведення медіації, які залучають медіаторів на умовах найму, правосуб'єктності таких організацій, потреби та можливості їх реєстрації як надавачів соціальних послуг, зокрема забезпечення надання такого базового їх виду як медіація.

У статті проаналізовано теоретичні та нормативно-правові положення, що регулюють порядок набуття правоздатності фізичною особою – медіатором в Україні. З'ясовано, що правосуб'єктність медіатора можна поділити на загальну, наявну у медіатора на всіх стадіях процедури медіації незалежно від спору на вирішення якого вона спрямована, та спеціальну, характерну тільки для конкретних видів спорів. Акцентовано, що загальна правосуб'єктність медіатора ґрунтується на нормах Закону України «Про медіацію» і включає три складові: правоздатність, дієздатність та деліктоздатність, форми та моменти настання яких висвітлено в статті. Визначено критерії загальної та спеціальної правоздатності медіатора, підстави їх виникнення. Підкреслено, що правосуб'єктність є базовим елементом правового статусу медіатора без якого особа, що має намір здійсню-

вати медіацію, зробити це не може.

З'ясовано, що набуття загальної процесуальної правоздатності медіатора є першим етапом формування його правосуб'єктності як індивідуального суб'єкта діяльності чи правосуб'єктності організації – суб'єкта забезпечення здійснення медіації, найманним працівником якої є такий медіатор. Такий факт дає можливість медіатору набутти дієздатність, момент виникнення якої обумовлений фактом реєстрації медіатора (суб'єкта забезпечення проведення медіації) у Реєстрі надавачів та отримувачів соціальних послуг як надавача соціальної послуги медіації відповідно до ст. 15 Закону України «Про соціальні послуги».

Розмежовано критерії спеціальної правоздатності медіатора на узагальнені та особливі. З'ясовано особові вимоги формування спеціальної правосуб'єктності медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги (передусім в сфері відновного правосуддя), Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торгово-промислової палаті України, а також вимоги об'єднань медіаторів до їх членів.

Підсумовано, що натеper проблемним є питання щодо видів та правового статусу суб'єктів забезпечення проведення медіації, які залучають медіаторів на умовах трудового найму, правосуб'єктності таких організацій, потреби та можливості їх реєстрації як надавачів соціальних послуг, зокрема забезпечення надання такого базового їх виду як медіація.

Ключові слова: медіатор, реєстр медіаторів, правосуб'єктність медіатора, правоздатність, сертифікат базової підготовки медіатора, спеціальна підготовка медіатора, альтернативні засоби вирішення спорів, публічні спори, приватні спори.

Gorbenko N. Legal capacity of mediators as subjects, involved in the resolution of private and public disputes

The article analyzes the theoretical and regulatory provisions governing the procedure for acquiring legal capacity by an individual mediator in Ukraine. It is found that the legal personality of a mediator can be divided into general legal personality, which is available to a mediator at all stages of the mediation procedure regardless of the dispute to which it is directed, and special legal personality, which is characteristic only of certain types of disputes. It is emphasized that the general legal personality of a mediator is based on the provisions of the Law of Ukraine "On Mediation" and includes three components: legal capacity, legal capacity and tort capacity, the forms and moments of which are covered in the article. The author identifies the criteria of general and special legal capacity of a mediator and the grounds for their occurrence. It is emphasized that legal personality is a basic element of the legal status of a mediator, without which a person intending to mediate cannot do so.

It is established that acquisition of general procedural legal capacity of a mediator is the first stage of formation of his/her legal personality as an individual entity or legal personality of an organization which is a mediation support entity and which employs such a mediator. This fact allows the mediator to acquire legal capacity, the moment of which is conditioned by the fact of registration of the mediator (mediation support entity) in the Register of Providers and Recipients of Social Services as a provider of social mediation services in accordance with Article 15 of the Law of Ukraine "On Social Services".

The author distinguishes between the criteria of special legal capacity of a mediator into generalized and

specific ones. The author clarifies the special requirements for the formation of special legal personality of mediators engaged by the centers for free secondary legal aid (primarily in the field of restorative justice), the International Commercial Arbitration Court at the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry, and also the requirements of mediator associations to their members.

It is summarized that the current problematic issue is the types and legal status of mediation support entities, which engage mediators based on employment, the legal personality of such organizations, the need and possibility of their registration as social service providers, in particular, ensuring the provision of such a basic type of social services as mediation.

Key words: mediator, register of mediators, mediator's legal personality, legal capacity, mediator's basic training certificate, mediator's special training, alternative means of dispute resolution, public disputes, private disputes.

Література:

1. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
2. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: підручник. 4-те вид. Київ: Алерта. 2016. 528 с.
3. Шпак М.В. Професійне представництво адвоката у цивільному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків. 2018. 20 с.
4. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#n482>
5. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
6. Порядок проведення конкурсного відбору медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної

вторинної правової допомоги: наказ Мініюсту від 28.11.2022 № 5298/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1500-22#Text>

7. Оголошено конкурсний відбір медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Безоплатна правова допомога. 14.03.23. URL: <https://legalaid.gov.ua/povyny/ogolosheno-konkursnyj-vidbir-mediatoriv-yaki-zaluchayutsya-czentramy-z-nadannya-bezoplatnoyi-vtorynnoyi-pravovoyi-dopomogy-2/>

8. Правила медіації Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України. 2023. URL: <https://icac.org.ua/wp-content/uploads/Pravyla-mediatsiyi-UA.pdf>

9. Засади навчання базовим навичкам сімейного медіатора: рішення Правління ГО «Асоціація сімейних медіаторів України» від 03.06.2020 протокол № 14. URL: <http://ajmu.org.ua/wp-content/uploads/2020/07/zasady-navchannya-bazovuyt-pavuchkamt-siteynoh-mediatora-.pdf.pdf>

10. Основні засади навчання базовим навичкам медіатора. За заг. ред. К. Б. Наровської. Київ: Видавець В. Захаренко. 2019. 32 с. URL: http://namu.com.ua/ua/downloads/osnovni_zasady_NBNM/NAMU_Osnovni_Zasady_NBNM.pdf

11. Члени Асоціації. Асоціація сімейних медіаторів України. URL: <http://ajmu.org.ua/pro-asociaciyu/chleny/>

